

BOLALARGA NISBATAN ZO'RAVONLIK TURLARI VA ULARNING TASNIFI

Kurbanov Ulug'bek Jumayevich

Farg'ona viloyati Quvasoy shahar maktabgacha va maktab ta'limi bo'limi bolalarni ijtimoiy-psixologik qo'llab quvvatlash va inkluziv ta'lim ta'lim tashkilotlarida tarbiyaviy ishlar bo'yicha bosh mutaxassis

Annotatsiya : *maqolada bolalarga nisbatan olib borilishi mumkin bo'lgan zo'ravonlik turlari va tasnifi sabab va oqibatlar borasida fikrlar malumotlar bayon etilgan .*

Kalit so'zlar : *zo'ravonlik , tur, tasnif, bola , dori , munosabat , emotsionallik , tasvir, muomila.*

Bolalarga nisbatan zo'ravonlik: bolaga nisbatan shafqatsiz munosabat bolaga nisbatan nomaqbul xatti-harakatlar bo'lib, jismoniy yoki ruhiy zarar etkazish xavfini o'z ichiga oladi. Umuman olganda, yomon muomalaning to'rt turi tan olinadi: jismoniy zo'ravonlik, jinsiy zo'ravonlik, hissiy zo'ravonlik (psixologik zo'ravonlik) va e'tiborsizlik. Bolalarga yomon munosabatda bo'lish sabablari har xil va to'liq tushunilmagan. **Suiiste'mol va beparvolik ko'pincha jismoniy shikastlanishlar, o'sish va rivojlanish kechikishlari va ruhiy muammolar bilan bog'liq**

Tashxis anamnez, fizik tekshiruv va ba'zan laboratoriya testlari va tasvirga asoslangan. Boshqaruv har qanday travma va shoshilinch jismoniy va ruhiy holatlarni hujjatlashtirish va davolashni, tegishli davlat organiga majburiy hisobot berishni, ba'zida bolaning xavfsizligini ta'minlash uchun kasalxonaga yotqizishni va/yoki homiylik qilishni o'z ichiga oladi. 2018-yilda Qo'shma Shtatlardagi Bolalarni himoya qilish xizmatlariga 4.3 million bola ishtirok etgan bolalarga nisbatan shafqatsiz muomalada gumon qilingan 7.8 million xabar berilgan. Ushbu hisobotlarning taxminan 2.4 millioni batafsil ko'rib chiqildi va taxminan 678 000 nafar shafqatsiz bolalar aniqlandi. Umuman olganda, ikkala jins ham bir xil darajada ta'sir qiladi, lekin o'g'il bolalar ko'proq jismoniy zo'ravonlikka uchraydi. Bola qanchalik yosh bo'lsa, qurbonlik darajasi shunchalik yuqori bo'ladi. Bolalarni himoya qilish xizmatlariga yuborilgan barcha xabarlarining taxminan beshdan uch qismi shafqatsiz munosabat haqida xabar berishga majbur bo'lgan mutaxassislar (masalan, o'qituvchilar, huquqni muhofaza qilish organlari, ijtimoiy xizmat xodimlari, huquqni muhofaza qilish xodimlari, sog'liqni saqlash xodimlari, tibbiy yoki [Ruhiiy salomatlik](#) xodimlar, tarbiyalanuvchilar). 2018 yilda Qo'shma Shtatlarda ko'rib chiqilgan ishlarning 60.8 foizi faqat e'tiborsizlik (shu jumladan tibbiy e'tiborsizlik), 10.7 foizi faqat jismoniy zo'ravonlik va 7 foizi faqat jinsiy zo'ravonlik bilan bog'liq. Ko'pgina bolalar (15.5%) turli xil zo'ravonlik qurbonlari bo'lgan. 2018 yilda Qo'shma Shtatlarda 1770 ga yaqin bola yomon munosabatda bo'lib vafot etdi, ularning yarmiga yaqini 1 yoshdan kichik edi. Bu bolalarning qariyb 80% qariyb qarovsizlik qurboni bo'lgan va 46% boshqa zo'ravonlik shakllari bilan yoki ularsiz jismoniy zo'ravonlik qurboni bo'lgan.

Jinoyatchilarning qariyb 80% ota-onalar yolg'iz yoki boshqa shaxslar bilan harakat qilgan. Potentsial jinoyatchilar Amerika Qo'shma Shtatlarining turli shtatlarida biroz boshqacha ta'riflanadi, lekin umuman olganda, suiiste'mollik deb hisoblash uchun harakatlar bolaning farovonligi uchun mas'ul shaxs tomonidan amalga oshirilishi kerak. Shunday qilib, jinoyatchilar ota-onalar va boshqa qarindoshlar, bolaning uyida vaqti-vaqti bilan mas'uliyatga ega bo'lgan odamlar, o'qituvchilar, avtobus haydovchilari, maslahatchilar va boshqalar bo'lishi mumkin.

Bolalarga nisbatan zo'ravonlik, bolalarga nisbatan zo'ravonliklarning tasnifi

Yomon muomalaning turli shakllari ko'pincha birga mavjud bo'lib, ular bir-biriga zid keladi.

4 ta asosiy shakl o'z ichiga oladi

- Jismoniy tajovuz
- Jinsiy suiiste'molliklar
- E'tiroz
- Hissiy suiiste'mol

Bolada potentsial zararli tibbiy aralashuvlarga olib keladigan tibbiy alomatlarini qasddan o'xshatish, soxtalashtirish yoki bo'rttirib ko'rsatish suiiste'mollikning bir ko'rinishi (tibbiy sharoitda suiiste'mol qilish) hisoblanadi.

Jismoniy tajovuz Jismoniy zo'ravonlik tarbiyachilarni o'z ichiga oladi va jismoniy zarar etkazish yoki shikastlanish xavfi yuqori bo'lgan harakatlarni amalga oshirishdan iborat. Qarovchi bo'lmagan yoki bola uchun mas'uliyatli lavozimda bo'lmagan (masalan, maktabdagi ommaviy otishmada otishmachi) tomonidan hujum qilish, ayniqsa, bolalarga nisbatan zo'ravonlik emas. Maxsus shakllarga silkinish, yiqilish, urish, teshilish va kuyish (masalan, issiqlik yoki sigaret) kiradi. Noto'g'ri munosabat chaqaloqlarda og'ir miya shikastlanishining eng ko'p uchraydigan sababidir.

Yurishni o'rganayotgan bolalarda qorinning shikastlanishi ham tez-tez uchraydi. Yurishni o'rganayotgan chaqaloqlar va go'daklar eng zaif hisoblanadi, chunki ular boshidan kechirgan rivojlanish bosqichlari (masalan, kolik, nomuvofiq uyqu rejimi, g'azab, gigiena mashg'ulotlari) g'amxo'rlik qilayotganlarda umidsizlikka olib kelishi mumkin. Bu yosh guruhida ham xavf ortib boradi, chunki ular o'zlarining suiiste'mollari haqida xabar bera olmaydilar. Maktabning birinchi yillarida xavf kamayadi.

Jinsiy suiiste'molliklar Voyaga etgan yoki sezilarli darajada katta yoshdagi bolaning jinsiy qoniqishi uchun bolaga nisbatan qilingan har qanday harakat jinsiy zo'ravonlik (pedofil buzilish) hisoblanadi. Jinsiy zo'ravonlik shakllariga jinsiy aloqa, ya'ni og'iz, anal yoki vaginal kirish kiradi; zo'ravonlik, ya'ni to'liq jinsiy aloqa bo'lmaganda jinsiy aloqa; va tajovuzkor bilan jismoniy aloqani o'z ichiga olmaydigan shakllar, masalan, tajovuzkor tomonidan jinsiy a'zolarga ta'sir qilish, bolaga shahvoniy material ko'rsatish va bolani boshqa bola bilan jinsiy aloqada ishtirok etishga yoki pornografik tasvirlarni yozishda ishtirok etishga majburlash. Jinsiy zo'ravonlikka o'xshash yoshdagi bolalar zo'ravonlik va majburlovsiz bir-birlarining jinsiy a'zolariga qarashlari yoki teginishlari jinsiy o'yinni o'z

ichiga olmaydi. Jinsiy zo'ravonlikni o'yindan farqlovchi ko'rsatmalar shtatdan shtatga farq qiladi, lekin umuman olganda, yoshi 4 yoshdan katta bo'lgan (xronologik yoki aqliy yoki jismoniy rivojlanish) shaxslar o'rtasidagi jinsiy aloqa nomaqbul deb hisoblanadi.

Hissiy suiiste'mol Hissiy zo'ravonlik - bu so'z yoki xatti-harakatlardan foydalanish orqali hissiy shikast etkazish. Maxsus shakllarga baqirish yoki qichqirish orqali bolani haqorat qilish, bolaning qobiliyati va yutuqlarini kamsitish, bolani tahdidlar bilan qo'rqitish va qo'rqitish, deviant yoki jinoiy xatti-harakatlarni rag'batlantirish orqali bolani ekspluatatsiya qilish yoki buzish kiradi. Emotsional zo'ravonlik, shuningdek, so'z yoki e'tiborni to'xtatib qo'yish yoki rad etish, asosan hissiy e'tiborsizlikka aylanganda (masalan, bolani e'tiborsiz qoldirish yoki rad etish yoki bolani boshqa bolalar yoki kattalar bilan mumkin bo'lgan o'zaro munosabatlardan ajratib qo'yish) sodir bo'ladi.

Tibbiy suiiste'mol Qarovchi bolaga dori yoki boshqa moddalar bilan zarar etkazishi yoki kasallikni taqlid qilish uchun siydik namunalari qon va bakterial ifloslantiruvchi moddalar qo'shishi mumkin.

Ota-onalarning bolaligi mehr va iliqlikdan mahrum bo'lishi mumkin, o'z-o'zini hurmat qilish yoki hissiy etuklikka olib kelmagan bo'lishi mumkin va ko'p hollarda yomon muomalaning boshqa shakllari bilan bog'liq bo'lishi mumkin. Zo'ravon ota-onalar farzandiga cheksiz va so'zsiz mehr manbai sifatida qarashlari va ulardan hech qachon olmagan yordamni kutishlari mumkin. Natijada, ular bolalarning o'zlarini qoplashlari kerak bo'lgan haqiqiy bo'lmagan umidlarga ega bo'lishlari mumkin, osongina umidsizlikka tushishlari va impulslarni nazorat qilishlari mumkin emas va ular hech qachon boshdan kechirmagan narsalarni taqdim eta olmasligi mumkin. Spirtli ichimliklar yoki giyohvand moddalarni iste'mol qilish bolalarga nisbatan dürtüsel va nazoratsiz xatti-harakatlarni keltirib chiqarishi mumkin. Ota-onalarning ruhiy kasalliklari ham yomon munosabatda bo'lish xavfini oshirishi mumkin. Achchiq, talabchan yoki giperaktiv bola ota-onalarning g'azabini qo'zg'atishi mumkin, xuddi jismoniy yoki rivojlanishida nuqsonlari bo'lgan bolalarda bo'lgani kabi, ular odatda normal rivojlangan bolaga qaraganda ko'proq qaram bo'lishadi.

Ba'zida ota-onalar va bolalar o'rtasida kuchli hissiy aloqalar rivojlanmaydi. Bunday bog'lanishning etishmasligi odatda erta tug'ilgan yoki kasal chaqaloqlarda, ota-onasidan go'daklik davrida yoki biologik jihatdan o'ziga xos bo'lmagan bolalar (masalan, o'gay farzandlar) bilan sodir bo'ladi, bu esa zo'ravonlik xavfini oshiradi. Vaziyatli stress, ayniqsa qarindoshlar, do'stlar, qo'shnilar yoki tengdoshlarning hissiy yordami mavjud bo'lmaganda, suiiste'mollikka olib kelishi mumkin. Jismoniy zo'ravonlik, hissiy zo'ravonlik va e'tiborsizlik qashshoqlik va past ijtimoiy-iqtisodiy holat bilan bog'liq. Biroq, zo'ravonlikning barcha turlari, jumladan, jinsiy zo'ravonlik barcha ijtimoiy-iqtisodiy guruhlarda uchraydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Topvoldiev, Kazbek. "USE OF ORIENTALISM IN LITERATURE AS RECEPTION OF IMITATION OF THE EASTERN WORLD." Конференции. 2020.
2. Topvoldiev, K. (2020, December). USE OF ORIENTALISM IN LITERATURE AS RECEPTION OF IMITATION OF THE EASTERN WORLD. In Конференции.
3. Джалолова М. А., Мамажонова Ш. К. O'SMIRLAR XULQIDA NOMOYISHKORLIK G'AYRATLILIK XUSUSIYATLARI TADQIQ ETISH METODOLOGIYASI: Djalolova Mohinur Abdusattor qizi, Mamajonova Shohista Kamolovna, Farg'ona davlat universiteti psixologiya kafedrası o'qituvchilari //Образование и инновационные исследования международный научно-методический журнал. – 2022. – №. 6. – С. 287-292.
4. Джалолова, Мохинур Абдусатторовна, and Шохиста Камоловна Мамажонова. "O'SMIRLAR XULQIDA NOMOYISHKORLIK G'AYRATLILIK XUSUSIYATLARI TADQIQ ETISH METODOLOGIYASI:"
5. Mohinur Abdusattor qizi, Mamajonova Shohista Kamolovna, Farg'ona davlat universiteti psixologiya kafedrası o'qituvchilari." Образование и инновационные исследования международный научно-методический журнал 6 (2022): 287-292.
6. Джалолова, М. А., & Мамажонова, Ш. К. (2022). O'SMIRLAR XULQIDA NOMOYISHKORLIK G'AYRATLILIK XUSUSIYATLARI TADQIQ ETISH METODOLOGIYASI:
7. Djalolova Mohinur Abdusattor qizi, .Mamajonova Shohista Kamolovna, Farg'ona davlat universiteti psixologiya kafedrası o'qituvchilari. Образование и инновационные исследования международный научно-методический журнал, (6), 287-292.
8. Djalolova M., Karimov J. PSYCHOLOGICAL HEALTH AND ITS FUNDAMENTALS //Conference Zone. – 2021. – С. 195-197.
9. Djalolova, M., and J. Karimov. "PSYCHOLOGICAL HEALTH AND ITS FUNDAMENTALS." Conference Zone. 2021.
10. Djalolova, M., & Karimov, J. (2021, December). PSYCHOLOGICAL HEALTH AND ITS FUNDAMENTALS. In Conference Zone (pp. 195-197).
11. Djalolova M., Nizomjon o'g'li Q. H. IJODIY QOBILiyAT MUAMMOSINING JAHON PSIXOLOGLARI TOMONIDAN O 'RGANILISHI //Conference Zone. – 2022. – С. 429-438.
12. Djalolova, Mohinur, and Qodirov Hasanboy Nizomjon o'g'li. "IJODIY QOBILiyAT MUAMMOSINING JAHON PSIXOLOGLARI TOMONIDAN O 'RGANILISHI." Conference Zone. 2022.
13. Djalolova, M., & Nizomjon o'g'li, Q. H. (2022, December). IJODIY QOBILiyAT MUAMMOSINING JAHON PSIXOLOGLARI TOMONIDAN O 'RGANILISHI. In Conference Zone (pp. 429-438).